

Sławomir A. Mróz

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE

ORCID: 0000-0002-4375-3024

MISTRZ I UCZNIOWIE W LISTACH — KORESPONDENCJA
BYŁYCH UCZNIÓW KRAKOWSKIEJ SZKOŁY SZTUK PIĘKNYCH
DO WŁADYSŁAWA ŁUSZCZKIEWICZA
Z ZASOBU ARCHIWUM MUZEUM NARODOWEGO
W KRAKOWIE

THE RELATION BETWEEN MASTER AND HIS STUDENTS IN LETTERS —
THE CORRESPONDENCE OF FORMER STUDENTS OF CRACOW SCHOOL
OF FINE ARTS TO WŁADYSŁAW ŁUSZCZKIEWICZ.
A STUDY BASED ON MATERIALS COLLECTED IN THE ARCHIVES
OF NATIONAL MUSEUM IN CRACOW

Abstract

Władysław Łuszczkiewicz was an art historian, artist, pedagogue, an outstanding personality of nineteenth-century Krakow, active in many fields. He was a professor at the Cracow School of Fine Arts, and in the years 1857–1873 and 1893–1895 he was the headmaster of this school. He was a teacher of many artists, of which it is enough to mention only the greatest — Jan Matejko, Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer and Artur Grottger. In 1883, Łuszczkiewicz was appointed the director of the National Museum in Krakow. He managed this institution until his death, that is until 1900.

Among the oldest source materials belonging to the Archive of the National Museum in Krakow, we can find the correspondence of former students of the School of Fine Arts addressed directly to their former teacher — Professor Łuszczkiewicz, who was at this time the director of the National Museum in Krakow. Based on selected letters, the article presents their interesting subject matter and presents the issues in which the students wrote to their Master. The attempt to describe the relation between former students and their master revealed in letters will be made.

Key words: master, student, Władysław Łuszczkiewicz, National Museum in Krakow

Słowa kluczowe: Mistrz, uczeń, Władysław Łuszczkiewicz, Muzeum Narodowe w Krakowie

WPROWADZENIE

W Kancelarii Dyrektora Władysława Łuszczkiewicza — najstarszych materiałach archiwalnych należących do zasobu Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie

(dalej: Arch. MNK), pośród bogatej korespondencji z lat 1879–1900 znaleźć można również listy byłych uczniów krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych (dalej: SSP) pisane bezpośrednio do ich dawnego nauczyciela, profesora Łuszczkiewicza, piastującego wówczas zaszczytne stanowisko dyrektora Muzeum Narodowego (dalej: MNK). Na podstawie wybranej korespondencji, bardzo nielicznej części całego zespołu, autor niniejszego artykułu przedstawi tematykę owych interesujących listów, koncentrując się na zaprezentowaniu spraw, w jakich kontaktowali się byli uczniowie ze swoim mistrzem, który wcześniej był ich wykładowcą w trakcie studiów w krakowskiej uczelni. Autor podejmie także próbę uchwycenia ówczesnego stosunku nadawców korespondencji do swojego dawnego nauczyciela.

Podjmując trud pracy naukowej, artystycznej, uczeń potrzebuje osoby, której może zaufać; autorytetu, który wskaże mu drogę, poprowadzi go przez nieznaną terytoria wybranej dziedziny nauki. Każdemu uczniowi zatem potrzebny jest Mistrz. Jak zauważa Krystyna Duraj-Nowakowa, relacja pomiędzy Mistrzem a jego uczniem wydaje się jedną z najbardziej naturalnie wrosniętych w tradycję rzeczywistości społeczno-oświatowej, szczególnego zaś znaczenia nabiera dla tych, którzy bardziej świadomie uczestniczą w kształceniu innych (K. Duraj-Nowakowa, 2014, s. 17–20). Mistrz jest osobą, która odkrywa twórczy potencjał ucznia; dzięki bliskości i troskliwej, ale także wymagającej obecności prowadzi go ku doskonałości w danej dziedzinie. To dzięki opartej na zaufaniu i zrozumieniu relacji z Mistrzem uczniowie wzrastają, osiągając niekiedy własne mistrzostwo, a czasem go nawet przewyższają. Mistrz wywiera pozytywny wpływ na innych i — jeśli dotyczy to czynności instrumentalnych, rozwijania własnych zdolności oraz usprawniania posiadanych już lub nowo ukształtowanych umiejętności — to wówczas realizuje on swoją misję dydaktyczną (J. Górniewicz, 2017). Józef Górniewicz podkreśla, że terminem *mistrz* określa się człowieka obdarzonego wyjątkowym talentem w określonej dziedzinie aktywności, jak też zajmowane stanowisko w hierarchii zawodowej (J. Górniewicz, 2017, s. 10). Mistrz odciska swoje znamię w osobowości ucznia.

Bez wątplenia dla swoich uczniów Mistrzem był Łuszczkiewicz — którego wszechstronna działalność jako uczonego, profesora, malarza czy popularyzatora wiedzy całkowicie uzasadnia twierdzenie Stanisława Tomkowicza, wybitnego historyka sztuki i konserwatora zabytków, że „bez Łuszczkiewicza nie byłoby [Jana] Matejki” (T. Łopatkiewicz, 2009). Należy dodać, że Łuszczkiewicz był nauczycielem nie tylko Matejki. Do grona jego uczniów należeli także — by wymienić tych największych — Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer, Artur Grottger, Andrzej Grabowski czy Aleksander Kotsis (A. Bochnak, 1973, s. 588).

WŁADYSŁAW ŁUSZCZKIEWICZ — NAUCZYCIEL ARTYSTÓW

Władysław Łuszczkiewicz żył w latach 1828–1900. Był historykiem sztuki, artystą — malarzem historycznym i portrecistą, pedagogiem, swoistym „tytanem pracy”,

aktywnym w wielu dziedzinach. Był człowiekiem wszechstronnie wykształconym — ukończył studia z zakresu filologii i historii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także studia malarskie w krakowskiej SSP pod kierunkiem Wojciecha K. Stattlera. Po uzyskaniu stypendium przez dwa lata kształcił się w École des Beaux Arts w Paryżu. Łuszczkiewicz był wieloletnim pracownikiem SSP; w 1877 roku otrzymał nominację na profesora zwyczajnego malarstwa i docenta nauki o stylach architektonicznych. W latach 1857–1873 i 1893–1895 pełnił obowiązki dyrektora tejże szkoły. Julian Fałat, następca Matejki na stanowisku dyrektora SSP (H. Blumówna, 1948, s. 366–367), pisał o Łuszczkiewiczzu jako profesorze wspomnianej uczelni następująco:

Najwybitniejszą między nimi postacią był bez kwestii prof. Wład[ysław] Łuszczkiewicz. Uczony historyk, był znawcą sztuki i wszystkiego, co jej jest pokrewne: obejmował gruntownie działy anatomii, perspektywy i nauki o stylach, wykladał bardzo treściwie i w sposób dostosowany do potrzeb zawodu artysty, nie wdając się w rozwlekłe teorie i odrzucając wszelki niepotrzebny balast (J. Fałat, 1935, s. 51).

Łuszczkiewicz był ponadto członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, a po powstaniu w Krakowie Akademii Umiejętności (dalej: AU) przez kilkanaście lat pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Historii Sztuki. W 1883 roku został mianowany pierwszym dyrektorem MNK i instytucją tą kierował aż do swojej śmierci w 1900 roku; był członkiem korespondentem Zentralkommission für Kunstgeschichte w Wiedniu, współzałożycielem oraz prezesem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, a także współzałożycielem Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, wreszcie — na terenach wszystkich trzech zaborów pełnił jako wybitny znawca funkcję doradczą w realizowanych akcjach konserwatorskich. Swoje badania naukowe skupiał w głównej mierze na architekturze średniowiecznej, przede wszystkim romańskiej, był autorem licznych publikacji naukowych. Wykladał ponadto m.in. w Muzeum Przemysłowym im. Adriana Baranieckiego oraz w krakowskim seminarium diecezjalnym. Pracując przez całe życie z niezwykłą energią na wielu polach, do końca zachował świeżość umysłu, cieszył się bystrością i znakomitą pamięcią. Zmarł 23 maja 1900 roku po krótkiej chorobie, na kilkanaście dni przed zaplanowanym przez władze UJ wręczeniem mu dyplomu nadania doktoratu *honoris causa* (A. Bochnak, 1973, s. 587–590; M. Rzepińska, 1983; L. Lepszy, 1900, s. 210–215; S. Tomkiewicz, 1902, s. 1–46; J. Polanowska 1993, s. 204–209; J. Lepiarczyk, 1997, s. 139–147; T. Dobrzeńcki, 1976, s. 243–271).

Warto w tym miejscu pokrótce scharakteryzować jeden z ważnych aspektów wszechstronnej działalności Łuszczkiewicza, jakim były organizowane i prowadzone przez niego naukowo-artystyczne wycieczki z uczniami SSP. Wyprawy te, będące istotnym elementem metodyki jego pracy naukowej, w której fundamentalne znaczenie miała autopsja, stanowić musiały także dla uczniów niecodzienną okazję nie tylko do doskonalenia swoich umiejętności, ale również do poszerzania własnych horyzontów oraz możliwości rozwoju intelektualnego. Dzięki Łuszczkiewiczowi, młodzieńczy zapał poznawczy uczniów skierowany został ponadto ku zagadnieniom inwentaryzacji zabytków.

Bezpośrednim impulsem do realizacji wycieczek naukowo-artystycznych były ówczesne potrzeby badawcze wraz z krystalizującym się środowiskiem krakowskich histo-

ryków sztuki i konserwatorów, skupionych w Komisji Historii Sztuki AU. W procesie tym wielką rolę odegrały także działalność naukowa Łuszczkiewicza, jego własne doświadczenia inwentaryzacyjne, a także niepospolita możliwość rozwijania aktywności badawczej środowiska poprzez udział w wyprawach wybitnych uczniów-ryowników. Zachowane do dzisiaj szkicowniki terenowe stanowią przykład najwcześniejszej ikonografii wartościowych zabytków południowo-wschodniej Polski. Ponadto, wiele z tychże zabytków stało się dzięki wspomnianym wyprawom przedmiotem późniejszych badań naukowych, sporo z nich poddanych zostało także akcji muzealizacji dzieł sztuki, powiększając zbiory głównie MNK oraz Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie. W latach 1888–1893 Łuszczkiewicz przeprowadził osiem takich wycieczek (jedną na terenie ówczesnego Królestwa Polskiego, siedem na terenie Galicji), a łącznie wzięło w nich udział co najmniej dwudziestu jeden uczniów, w tym m.in. Wyspiański, Mehoffer, Stefan Matejko, Karol Maszkowski oraz Jan Bąkowski. Podkreślić jednak należy, że wyjazdy te nie miały wyraźnego związku ze szkolnym programem nauczania i przez następców Łuszczkiewicza — profesorów SSP, nie były kontynuowane. Jego wycieczki z uczniami należały do świata przeżywającego się właśnie historyzmu i kultu starożytności. Po śmierci Matejki w 1893 roku i odejściu na emeryturę wielu starszych wiekiem, zasłużonych profesorów po 1895 roku, w SSP dokonała się pokoleniowa, a przede wszystkim — ideowa zmiana. Pośród nowej kadry uczelni nie znalazła się ponadto ani jedna osoba, która mogłaby kontynuować niezwykle wszechstronną aktywność i pasję Łuszczkiewicza w wielu dziedzinach. W 1892 roku dokonały się także zmiany we władzach Komisji Historii Sztuki AU, która patronowała wycieczkom Łuszczkiewicza. Wraz z jego odejściem na profesorską emeryturę, również we wspomnianej Komisji nie znalazł się nikt, kto potrafiłby stworzyć bliskie kontakty organizacyjne i finansowe między nią (Komisją), SSP i jej uczniami. Zapoczątkowana akcja rozpoznawania polskiego zasobu zabytkowego realizowana była przez cały zeszły wiek, jednakże nigdy już wśród inwentaryzatorów nie znaleźli się rysownicy tej miary, z którymi miał szczęście pracować Łuszczkiewicz (P. Łopatkiewicz, T. Łopatkiewicz, 2018 a, s. 7–10; P. Łopatkiewicz, T. Łopatkiewicz, 2018 b, s. 7–9).

Pośród niezwykle licznej korespondencji do Łuszczkiewicza, należącej do zasobu Arch. MNK, znaleźć można listy Teofila Kopystyńskiego (M. Tkaczenko, *uzup.* T. Maksyśko, 1986, s. 105–108)¹. W jego pierwszym piśmie z 9 października 1883 roku, czyli po niespełna trzech miesiącach od powierzenia Łuszczkiewiczowi stanowiska dyrektora MNK, były uczeń informuje swojego dawnego nauczyciela, iż przesyła mu 10 różnych obiektów muzealnych przeznaczonych na sprzedaż. W żaden sposób ich nie wycenia — prosi Łuszczkiewicza o jego fachową ocenę ich wartości, zaznaczając jednocześnie, że chce „by i Kraków posiadał co we Lwowie w Ossolińskiej Bibliotece jest już niemało

¹ Teofil Kopystyński (1844–1916), ur. w Przemysłu ukraiński malarz, rysownik i konserwator. Portrecista, autor obrazów historycznych, ikonostasów oraz malowideł ściennych, wybitny specjalista w dziedzinie konserwacji zabytków sztuki kościelnej i cerkiewnej, rysownik-illustrator w lwowskich pismach. Jego prace wystawiane były we Lwowie, Krakowie i Warszawie.

ode mnie”². Drugi list Kopystyńskiego z października 1884 roku do „Wielmożnego Pana Profesora Dobrodzieja” jest odpowiedzią na korespondencję, w której Łuszczkiewicz zapewne poinformował go zarówno o orzeczeniu wartości wysłanych wcześniej dzieł, jak też o decyzji zakupu większości z nich do zbiorów tejże instytucji. W liście tym Kopystyński pisze, że się cieszy na taki obrót sprawy, jednakże równocześnie przy tym podkreśla, iż spodziewał się otrzymać wyższą kwotę niż ta, która mu została przedstawiona przez Łuszczkiewicza. Z korespondencji wynika, że dawny nauczyciel zaproponował mu za jego obiekty łącznie 125 złotych austriackich (dalej: zła.). Ukraiński malarz prosi jednak o dołożenie do wspomnianej kwoty 25 zła. oraz informuje, że postara się następnie o kolejne „ciekawsze rzeczy”³. Pod koniec listu, Kopystyński prosi dodatkowo Łuszczkiewicza o szybkie wysłanie pieniędzy, ponieważ potrzebuje ich ze względu na swój rychły kilkutygodniowy wyjazd ze Lwowa. Sformułowanie „w drodze może co wynajdę dla Wielmożnego Pana Profesora” świadczy wyraźnie, że w czasie tegoż wyjazdu nie zapomni także o poszukiwaniu kolejnych wartościowych dzieł sztuki, które mogłyby zasilić zbiory MNK⁴.

Trzeci list Kopystyńskiego do Łuszczkiewicza znajdujący się w Arch. MNK wysłany został w grudniu 1890 roku. Po części oficjalnej, gdzie znajdują się życzenia noworoczne skierowane do dawnego nauczyciela i jego rodziny, Kopystyński — wspominając o ostatniej jego ofercie sprzed kilku lat — po raz kolejny pisze o możliwości sprzedania do MNK konkretnych dzieł sztuki, a mianowicie ikon. W przypadku tego pisma, na jego pierwszej stronie znaleźć można krótką notatkę Łuszczkiewicza, zgodnie z którą odpisał on swojemu dawnemu uczniowi, że jeśli znajdzie się we Lwowie, to oceni wartość tychże dzieł⁵.

Innym nadawcą — byłym uczniem, którego korespondencja skierowana była bezpośrednio do Łuszczkiewicza, był Jan Narcyz Daszkiewicz (*Daszkiewicz Jan Narcyz*, 1975, s. 17; *Daszkiewicz Jan Narcyz*, 2003, s. 63)⁶. Z jego listu z marca 1887 roku wynika, że były uczeń krakowskiej SSP znalazł się wówczas w bardzo trudnej sytuacji materialnej:

² Arch. MNK, sygn. 94/13, Korespondencja Teofila Kopystyńskiego do Władysława Łuszczkiewicza z 9 października 1883 roku.

³ Zgodnie z „Inwentarzem zbiorów” MNK z lat 1879–1900, zakupiono wówczas od Kopystyńskiego 7 obiektów. Obrazy, których pochodzenie ustalono wtedy na okres od XVI do XVIII stulecia, przedstawiały wizerunki m.in. św. Michała Archanioła; Ukrzyżowanego Chrystusa z Matką Bożą i św. Janem; św. Jerzego czy św. Mikołaja. W inwentarzu zaznaczono, że wszystkie te obiekty zostały zakupione do MNK w bardzo złym stanie. Brakuje w nim natomiast informacji za jaką kwotę oraz kto był ich sprzedawcą; Zob. Arch. MNK, sygn. 94/10, „Inwentarz zbiorów” (1879–1900), nr 170–176, s. 31–32.

⁴ Arch. MNK, sygn. 94/13, Korespondencja Teofila Kopystyńskiego do Władysława Łuszczkiewicza z 17 października 1884 roku.

⁵ Arch. MNK, 94/14, Korespondencja Teofila Kopystyńskiego do Władysława Łuszczkiewicza z 25 grudnia 1890 roku; W liście tym brakuje szczegółów dotyczących oferowanych przez Kopystyńskiego ikon. Ponadto, ze względu na lakoniczność zapisów w „Inwentarzu zbiorów” MNK z lat 1879–1900, nie sposób ocenić jednoznacznie, czy obiekty te zostały zakupione wówczas do krakowskiej instytucji; zob. Arch. MNK, sygn. 94/10, „Inwentarz zbiorów”.

⁶ Jan Narcyz Daszkiewicz (1857–1935), ur. w Zasławiu na Wołyniu, malarz. Należał do grupy artystów wykonujących w 1889 roku części figuralne polichromii Matejki w kościele Mariackim w Krakowie. Autor obrazów do ołtarza głównego w kościele św. Stanisława bpa w Kolonii Polskiej k. Leżajska (*Św. Stanisław; Św. Kazimierz; Św. Jan Ewangelista*) czy *Chrystus niosący krzyż ze św. Weroniką i Szymonem Cyrenejczykiem*. Jego prace znajdują się w MNK.

W obecnej chwili nie mam żadnego a żadnego zajęcia któreby mi jakiegokolwiek quantum przynieść mogło; jedynie że mogę dzięki łaskawości i gościnności moich dobrych znajomych swobodnie malować, innemi słowy uczyć się swobodnie dalej choć nie w szkole. Źródło do którego udawałem się w podobnych jak dziś razach, ze śmiercią mego krewnego już nie istnieje; a jak się to często zdarza ludziom nie ustalonym na swoim stanowisku — wszystko to na co osobiście mogłem liczyć spелzło na niczem.

Daszkiewicz zwraca się z prośbą o poradę do swojego Mistrza, który miał według niego „szlachetne usposobienie w chęci pomagania ludziom chcącym pracować”. Młody artysta, podkreślając swoje zainteresowania oraz mając wiedzę o licznych kontaktach Łuszczkiewicza pyta, czy wobec jego chęci dalszego kształcenia i podnoszenia umiejętności artystycznych możliwe byłoby uzyskanie przez niego stypendium lub otoczenie go mecenatem przez jakąś zamożną osobę, które dałoby mu możliwość zagranicznego wyjazdu⁷. Przytoczony fragment listu świadczy o zaufaniu, jakim byli uczniowie obdarzali swego Mistrza, a także o jego woli pomocy tym, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji. Autor listu zdradza szczegóły swojego prywatnego życia; jest to zatem list do osoby, wobec której autor ma uczucia daleko bardziej serdeczne niż wobec jednego z wielu nauczycieli, których spotkał podczas swojej edukacji. Daszkiewicz, pragnąc rozwijać swój talent, oczekuje od swego Mistrza zrozumienia i pomocy.

Innym byłym uczniem korespondującym bezpośrednio ze swoim dawnym nauczycielem był Ludwik Stasiak (T. Budrewicz, 2003–2004, s. 499–503)⁸. W pierwszym liście z grudnia 1888 roku artysta informuje (podkreślając, że jest to jego obowiązek) Łuszczkiewicza o możliwości zakupu do MNK kilku obiektów od J. Szpetkowskiego z Poznania (m.in. akwarelę Teofila Mielcarzewicza)⁹. Tematem drugiej korespondencji Stasiaka do Łuszczkiewicza ze stycznia 1896 roku również jest możliwość zakupu przez MNK nowych obiektów. Tym razem nadawca informuje dyrektora krakowskiej instytucji o możliwości sprzedaży konkretnego obrazu po zmarłym artyście Tomaszu Łosiku. Stasiak w korespondencji zaznacza, że dzieło — choć niedokończone — należy do „najlepszych śp. Łosika”, znajduje się u siostry zmarłego artysty i może zostać sprzedane do MNK za cenę „niewysoką”. Łuszczkiewicz na list ten odpowiedział po około

⁷ Arch. MNK, sygn. 94/13, Korespondencja Jana Narcyza Daszkiewicza do Władysława Łuszczkiewicza z 4 marca 1887 roku.

⁸ Ludwik Stasiak (1858–1924), ur. w Bochni malarz, historyk sztuki, literat, publicysta. Przyjaciel Wincentego Wodzinowskiego, Włodzimierza Tetmajera, Tadeusza Okonia czy Jacka Malczewskiego. Jeden z gości na weselu Wł. Tetmajera z Anną Mikołajczykówną w Bronowicach Małych w 1890 r. Tworzył obrazy świętych, ludowe parafrazy tematów biblijnych oraz bardzo liczne sceny rodzajowe i pejzaże. Autor obrazów m.in. *Pod Maciejowicami*; *Pielgrzymka na Jasną Górę* czy *Mogila legionisty*. Jego dzieła znajdują się w zbiorach m.in. Muzeum im. prof. Stanisława Fischera w Bochni, MNK, Muzeum Narodowego we Wrocławiu czy Muzeum Polskiego w Chicago.

⁹ Arch. MNK, sygn. 94/13, Korespondencja Ludwika Stasiaka do Władysława Łuszczkiewicza z 12 grudnia 1888 roku; w Arch. MNK znajduje się list J. Szpetkowskiego do Dyrekcji MNK z marca 1889 roku. Z jego treści wynika, że jeden obiekt (obraz) został przesłany do instytucji. Autor korespondencji pyta w niej, czy dzieło zostanie zakupione. Niestety, na podstawie „Inwentarza zbiorów” MNK z lat 1879–1900 nie sposób ocenić jednoznacznie, czy obiekt ten został wówczas zakupiony do zbiorów instytucji. Pewne jest natomiast, że w katalogu tymczasowym obrazów i rzeźb MNK z 1900 roku nie znajduje się ani jedno dzieło, którego autorem był wymieniony w tekście artysta T. Mielcarzewicz; zob. Arch. MNK, sygn. 94/14, Korespondencja J. Szpetkowskiego do Dyrekcji MNK z 29 marca 1889; Arch. MNK, sygn. 94/10, „Inwentarz zbiorów”; *Obrazy i rzeźby będące własnością Muzeum Narodowego. Katalog tymczasowy*, Kraków 1900.

trzech tygodniach — świadczy o tym jego krótka notatka zamieszczona na pierwszej stronie opisywanej korespondencji Stasiaka¹⁰. Godnym podkreślenia jest także fakt, że listy te napisane zostały w bardzo ciepłym i serdecznym tonie, co jest świadectwem łączącej nauczyciela i dawnego ucznia więzi, typowej dla relacji Mistrz — uczeń. O szczerym szacunku nadawcy do adresata świadczą słowa: „Korzystam ze sposobności aby W[ielmożnego — S.M.] Pana Profesora prosić o przyjęcie wyrazów najniższego uszanowania od przywiązanego ucznia i wdzięcznego sługi”¹¹ oraz „Racz Pan Wielmożny Panie Profesorze przyjąć wyrazy głębokiej czci od przywiązanego ucznia”¹².

Kolejnym przykładem korespondencji będącej przedmiotem niniejszego artykułu jest list Piotra Stachiewicza (D. Kudelska, 2002, s. 305–308)¹³. W piśmie z listopada 1893 roku Stachiewicz zgadza się na obniżenie wynagrodzenia za sprzedaż swojego obrazu *Pogrzeb górnika* do MNK o 50 zł. (z uzgodnionej ceny wynoszącej 800 zł.). Zaoszczędzona kwota miała zostać przeznaczona na zakup przez krakowską instytucję nieokreślonego z nazwy odlewu rzeźby. Jak wynika z treści listu, Stachiewicz swoją decyzję podjął, by w ten sposób wyrazić Zarządowi Muzeum swoją wdzięczność za „wybór mego obrazu do zbiorów jego”¹⁴. Należy podkreślić, że za wymienioną pracę Stachiewicz otrzymał nagrodę AU im. Probusa Barczewskiego (za 1892 rok). Komitetowi przyznającemu wspomnianą nagrodę za dzieło malarskie przewodniczył ówczesny prezes AU Stanisław Tarnowski, natomiast wśród członków znajdował się m.in. Łuszczkiewicz („Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie”, Rok 1892/3, s. 123–129; J. Dużyk, 1972, s. 149–197)¹⁵.

Styl i ton listów kierowanych przez uczniów do ich dawnego nauczyciela Łuszczkiewicza świadczy o głębokiej więzi łączącej adresata i nadawców; o ich zaufaniu wobec profesora. Ponadto, nadawcy listów odnosili się do swojego nauczyciela z wielkim,

¹⁰ Arch. MNK, sygn. 94/15, Korespondencja Ludwika Stasiaka do Władysława Łuszczkiewicza z 20 stycznia 1896 roku; w katalogu tymczasowym obrazów i rzeźb MNK z 1900 roku nie znajduje się ani jedno dzieło, którego autorem był artysta T. Łosik. Podobnie jak powyżej, na podstawie „Inwentarza zbiorów” MNK z lat 1879–1900 nie sposób ocenić jednoznacznie, czy obiekt ten został wówczas zakupiony do zbiorów instytucji; zob. *Obrazy i rzeźby będące własnością Muzeum Narodowego. Katalog tymczasowy*, Kraków 1900; Arch. MNK, sygn. 94/10, „Inwentarz zbiorów”.

¹¹ Arch. MNK, sygn. 94/13, Korespondencja Ludwika Stasiaka do Władysława Łuszczkiewicza z 12 grudnia 1888 roku.

¹² Arch. MNK, sygn. 94/15, Korespondencja Ludwika Stasiaka do Władysława Łuszczkiewicza z 20 stycznia 1896 roku.

¹³ Piotr Stachiewicz (1858–1938), ur. w Nowosiólkach Gościńnych w Galicji Wschodniej, malarz i ilustrator. W czasie studiów w SSP wykonywał wraz z innymi uczniami prace pomocnicze przy polichromii Matejki w kościele Mariackim w Krakowie. Najważniejszą rolę w jego twórczości odgrywał rysunek ilustracyjny i grafika, malował także (olejne) obrazy religijne, rodzajowe i pejzażowe. Jego dom w Krakowie był miejscem spotkań przedstawicieli elity kulturalnej miasta. Bywali w nim m.in. Michał Bałucki, Jan Gall, Władysław Żeleński, Tomkowicz czy Fałat. Zaprzyjaźnionym ze Stachiewiczem był ponadto Henryk Sienkiewicz, którego utwory artysta chętnie ilustrował. Uznawany za autora pierwszego polskiego plakatu artystycznego, wykonanego w 1894 roku dla Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie. Po śmierci Matejki brał czynny udział w doprowadzeniu do zakupu jego domu przy ul. Floriańskiej w Krakowie i zorganizowania tam muzeum.

¹⁴ Arch. MNK, 94/14, Korespondencja Piotra Stachiewicza do Władysława Łuszczkiewicza z 25 listopada 1893 roku.

¹⁵ Na przyznanie tejże nagrody złożyła się ocena dzieł malarskich Stachiewicza, a mianowicie dwóch cykli malowanych olejno oraz obrazu *Pogrzeb górnika*. W *Sprawozdaniu w przedmiocie nagród im. Barczewskiego* przeczytać można „[...] komitet powziął jednogłośnie postanowienie przedstawienia Akademii obrazów i kompozycji p. Piotra Stachiewicza w ogóle, a obrazu przedstawiającego pogrzeb górnika w szczególności, do nagrody za rok 1892 z fundacji Barczewskiego”.

szczerym szacunkiem. W różnych sytuacjach liczyli na jego współpracę, czasem przekazywali, uznając to za swój obowiązek, według nich samych wartościowe informacje, a w trudnych momentach liczyli na jego pomoc, oczekując zrozumienia.

Na podstawie opisanych powyżej przykładów listów wysunąć można następujące wnioski. Byli uczniowie SSP korespondowali ze swoim dawnym nauczycielem, profesorem teje uczelni, a wówczas także dyrektorem MNK, w sprawach związanych ze swoją działalnością artystyczną lub sztuką w ogóle.

Listy Kopystyńskiego są przykładem propozycji sprzedaży do MNK konkretnych obiektów, jednak w przeciwieństwie do Stasiaka, ukraiński malarz był bezpośrednio nimi zainteresowany — oferty bowiem dotyczyły dzieł, które stanowiły jego własność. W kwestiach egzystencjalnych poruszał pewne problemy, nie podkreślał jednak, by miał się znaleźć w trudnej sytuacji materialnej. Wydaje się, że jego kontakt z Łuszczkiewiczem wynikał nie tylko z chęci wykorzystania okazji do sprzedaży zabytkowych obiektów, których był właścicielem. Powinno się zwrócić uwagę na jego szacunek wobec Mistrza. Były uczeń — rzecz jasna w małym stopniu — pragnął przyczynić się do powiększenia zbiorów instytucji kierowanej przez swojego dawnego nauczyciela o wartościowe, zabytkowe obiekty. W przypadku pierwszej oferty Kopystyńskiego Mistrz odpowiedział pozytywnie — po oszacowaniu wartości dzieł większa ich część została ostatecznie zakupiona do instytucji. W tym miejscu należy podkreślić, że Łuszczkiewicz, pełniący obowiązki dyrektora MNK, nie mógł podjąć samodzielnej decyzji o zakupie konkretnego obiektu. Zgodnie z regulaminem, jaki go obowiązywał, po pozytywnej weryfikacji danej propozycji, oferty tego typu (Regulamin..., 1885, s. 4–6)¹⁶ przedstawić musiał do ich zaakceptowania bądź odrzucenia Wydziałowi MNK. W tym czasie przewodniczącym tegoż organu był Matejko, z kolei jednym z członków — inny wybitny artysta Juliusz Kossak¹⁷. Świadczy to o podjęciu w tym przypadku przez Łuszczkiewicza szeregu konkretnych działań, których zwieńczeniem okazało się nabycie obiektów Kopystyńskiego do kolekcji MNK. Korespondowanie tego byłego ucznia z dawnym nauczycielem wskazuje także na współpracę między nimi, czego efektem była również obopólna korzyść. Na marginesie w tym miejscu dodać należy, że Kopystyński nie ograniczał się tylko do sprzedaży swoich obiektów do MNK — był także jego darczyńcą¹⁸. Daszkiewicz natomiast jest przykładem początkującego artysty, który popadając w bardzo trudną sytuację finansową prosi swojego mistrza o poradę względem dalszej chęci kontynuowania przez niego nauki. Wczytując się jednak w szczegóły listu, wywnioskować można ponadto, że były uczeń miał także nadzieję — biorąc pod uwagę fakt posiadania przez Łuszczkiewicza kontaktów z wieloma osobistościami ówczesnego życia kulturalnego, nauko-

¹⁶ Wydział MNK decydował o nabywaniu konkretnych obiektów do kolekcji muzeum nieprzekraczających kwoty 500 zł.

¹⁷ Arch. MNK, sygn. 94/6, Sprawozdanie Dyrekcji Muzeum Narodowego za czas od sierpnia 1883 r. do kwietnia 1884 r.

¹⁸ Przykładami darów Kopystyńskiego są: rysunek Michała Stachowicza czy XVI-wieczna ikona, przedstawiająca Zaśnięcie Najświętszej Marii Panny; zob. Arch. MNK, „Inwentarz zbiorów”, nr 1512, s. 221; nr 1745, s. 257.

wego czy politycznego — na czynne zaangażowanie dawnego nauczyciela w pomoc, której zwieńczeniem byłoby udzielenie mu wsparcia finansowego, otoczenie mecenatem. Przykład listów Stasiaka jest zgoła odmienny. Artysta koresponduje z Łuszczkiewiczem-dyrektorem MNK, realizując — jak sam to wyraził — swój obowiązek przekazywania informacji o (jego zdaniem) wartościowych dziełach sztuki, które mogłyby powiększyć zbiory instytucji kierowanej przez jego dawnego nauczyciela. Jednakże w tym przypadku (w przeciwieństwie do Kopystyńskiego), Stasiakiem nie kierują pobudki natury finansowej, bowiem nie jest on właścicielem obiektów. List Stachiewicza z kolei to przykład pozytywnej, serdecznej odpowiedzi (można przyjąć z dużą dozą prawdopodobieństwa, że pytanie skierował do artysty Łuszczkiewicz), w wyniku której malarz zgodził się na obniżenie wynagrodzenia za sprzedaż do zbiorów MNK swojego cennego dzieła. Nie powinno być nadużyciem stwierdzenie, że w tym przypadku oprócz zapewne swoistego *savoir-vivre*'u, na podjęcie takiej decyzji miał również wpływ szacunek dla Łuszczkiewicza i innych osób zarządzających wówczas krakowskim muzeum.

Podkreślić także należy, że opisane listy byłych uczniów cechuje serdeczny ton wobec odbiorcy — ich dawnego nauczyciela, a np. konkretne zwroty w nich stosowane, poza standardową formą grzecznościową, zapewniają także o przejawianym również po zakończeniu nauki wielkim szacunku wobec swojego nauczyciela. Również podkreślanie w tych pismach, że nadawcą jest „uczeń” bądź eksponowanie (jak w przypadku Kopystyńskiego), że odbiorcą jest „dobrodziej”, tylko w tym stwierdzeniu umacnia.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie

Kancelaria Dyrektora Władysława Łuszczkiewicza, sygn. 94/6, 94/10, 94/13, 94/14, 94/15

OPRACOWANIA

Blumówna Helena (1948), *Julian Falat (1853–1929)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. VI, Polska Akademia Umiejętności, Kraków, s. 366–367.

Bochnak Adam (1973), *Łuszczkiewicz Władysław (1828–1900)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVIII, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Kraków, s. 587–590.

Budrewicz Tadeusz (2003–2004), *Stasiak Ludwik*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XLII, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Societas Vistulana, Warszawa – Kraków, s. 499–503.

Daszkiewicz Jan Narcyz (1975), [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, red. Andrzej Ryszkiewicz, t. II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Krag; Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 17.

Daszkiewicz Jan Narcyz (2003), [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy. Uzupełnienia i sprostowania do tomów I–VI*, red. Małgorzata Biernacka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa, s. 63.

- Dobrzeńcki Tadeusz (1976), *Władysław Łuszczkiewicz, badacz sztuki romańskiej w Polsce*, [w:] *Myśl o sztuce. Materiały sesji zorganizowanej z okazji czterdziestolecia istnienia Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 243–271.
- Duraj-Nowakowa Krystyna (2014), *Mistrz: uczony i nauczyciel akademicki*, [w:] Kazimierz Denek, *XX lat edukacji jutra: u stóp Giewontu*, Wyższa Szkoła Humanitas, Sosnowiec.
- Dużyk Józef (1972), *Z dziejów nagrody im. Probusa Barczewskiego*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, Rok XVIII, s. 149–197.
- Fałat Julian (1935), *Pamiętniki*, Księgarnia F. Hoesicka, Warszawa.
- Górniewicz Józef (2017), *Mistrz, nauczyciel, wychowawca pokoleń*, „Pedagogika Społeczna”, Rok XVI, nr 2 (64).
- Kudelska Dorota (2002), *Stachiewicz Piotr (1858–1938)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XLI, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, Warszawa – Kraków, s. 305–308.
- Lepiarczyk Józef (1997), *Władysław Łuszczkiewicz (1828–1900)*, [w:] *Ludzie, którzy umiłowali Kraków. Założyciele Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa*, red. Wiesław Bieńkowski, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków, s. 139–147.
- Lepszy Leonard (1900), *Władysław Łuszczkiewicz*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, nr 3 i 4, t. IV, s. 210–215.
- Łopatkiewicz Piotr, Łopatkiewicz Tadeusz (2018 a), *Szkicownik Stanisława Wyspiańskiego z naukowo-artystycznej wycieczki w Opoczyńskie z roku 1888*. Zeszyt 1, Muzeum Narodowe, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Łopatkiewicz Piotr, Łopatkiewicz Tadeusz (2018 b), *Szkicownik Stanisława Wyspiańskiego z naukowo-artystycznej wycieczki w Sądeckie, Gorlickie i Grybowskie z roku 1889*. Zeszyt 1, Muzeum Narodowe, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Łopatkiewicz Tadeusz (2009), *Zabytkoznawcze aspekty naukowo-artystycznych wycieczek Władysława Łuszczkiewicza z uczniami Krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych (1888–1893). Uwagi na marginesie edycji rękopiśmiennych inwentarzy zabytków Stanisława Tomkowicza*, [w:] *Sztuka i podróżowanie. Studia teoretyczne i historyczno-artystyczne*, red. Piotr Krasny, Dominik Ziarkowski, „Proksenia”, Kraków.
- Obrazy i rzeźby będące własnością Muzeum Narodowego. Katalog tymczasowy*, Muzeum Narodowe, Kraków 1900.
- Polanowska Jolanta (1993), *Łuszczkiewicz Władysław*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, red. Janusz Derwojed, t. V, Krag, Warszawa, s. 204–209.
- Regulamin dla Komitetu Muzeum Narodowego*, Muzeum Narodowe, Kraków 1885.
- „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie”, Rok 1892/3.
- Rzepińska Maria (1983), *Władysław Łuszczkiewicz, malarz i pedagog*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
- Tkaczenco Mychajło, uzup. Maksyśko Teofil (1986), *Kopystyński Teofil*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*, red. Jolanta Maurin-Białostocka, Janusz Derwojed, t. IV, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, s. 105–108.
- Tomkowicz Stanisław (1902), *Władysław Łuszczkiewicz*, „Rocznik Krakowski”, t. V, s. 1–46.

Sławomir A. Mróz

THE RELATION BETWEEN MASTER AND HIS STUDENTS IN LETTERS —
THE CORRESPONDENCE OF FORMER STUDENTS OF CRACOW SCHOOL
OF FINE ARTS TO WLADYSLAW LUSZCZKIEWICZ. A STUDY BASED ON MATERIALS
COLLECTED IN THE ARCHIVES OF NATIONAL MUSEUM IN CRACOW

S u m m a r y

In the introductory part of the article, the author — on the basis of literature review — briefly characterizes the relationship between the Master Władysław Łuszczkiewicz and his student, which is one of the most naturally-rooted in socio-educational tradition relation.

In the second part of the text, the author focuses on presenting the figure of Łuszczkiewicz: art historian, artist, pedagogue, professor and director of the Krakow School of Fine Arts (today's Academy of Fine Arts), chairman of the Art History Committee of the Academy of Arts and Sciences, the director of the National Museum in Krakow.

Then, one of the important aspects of the comprehensive activity of Łuszczkiewicz is characterized, namely organizing and conducting scientific and artistic trips with students of the School of Fine Arts, which were an important element of the methodology of his scientific work.

In the next part, based on the correspondence of former students of the School of Fine Arts addressed to their former teacher, who was then the director of the National Museum in Krakow, the author presents subject matter of the letters' content, focusing on presenting the issues in which students contacted with their Master.

In the last part, the author presents conclusions resulting from the content of the letters mentioned above, in addition, he attempts to describe the relation between the senders and their Master, former teacher.